

Tyresö kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Tyresö kyrka

Tyresö församling, Södertörns kontrakt, Stockholms stift

Tyresö 1:827, Tyresö socken och kommun, Stockholms län, Södermanland

Tyresö kyrka uppfördes åren 1638–1640 på initiativ av friherre Gabriel Oxenstierna, dåvarande ägare till Tyresö slott. I samband med kyrkans invigning 1641 begravdes även dess **patronus** Gabriel Oxenstierna. Kyrkan uppfördes under ledning av Hans Ferster (verksam i Sverige 1634 till sin död 1653) som var den ledande murmästaren i Sverige på 1630–1650-talet. S:t Jacobs kyrka i Stockholm fullbordades under Hans Fersters ledning 1634–43 och han ledde även ombyggnaden av Österåkers kyrka vid 1600-talets mitt. Oklart är om Ferster stod för ritningarna till Tyresö kyrka. Det är möjligt att han har fungerat som byggmästare medan en av tidens mera kända arkitekter utfört ritningarna, gissningsvis Hans Jacob Kristler (verksam i Sverige under 1600-talets mitt). Kristler var arkitekt till den samtida Tyska kyrkan i Stockholm, invigd 1642, och ritade flera adelspalats i Stockholm under 1600-talet, bl a Makalös och Ulriksdal.

Tyresö kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen. Kyrkan ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården.

HISTORIK

Tyresö socken är belägen på nordöstra Södertörn, i Stockholms södra ytterskärgård. I äldre tid var vattenvägarna viktiga vilket det talrika fornlämningsmaterialet tyder på. Fornlämningarna består av ett antal gravfält och ett par forn-

borgar som ligger längs de äldre vattenvägarna. Området har lång kontinuitet som boplats.

Namnet Tyresö, *Thyrisedh*, nämns för första gången 1396, då det avser en gård. Namnets efterled innehåller *ed*, passage mellan eller utmed vatten och syftar på passagen förbi Follbrinksströmmen. Förleden innehåller det fornsvenska ordet *thyre*, som i fornsvenskan har avsett en bergs- eller blockformation.

Till och med år 1636 tillhörde Tyresö Österhaninge pastorat. Mellan 1636 och 1650 utgjorde Tyresö församling ett eget pastorat som därefter delades upp i två församlingar, Tyresö och Dalarö. Dessa båda utgjorde ett pastorat fram till 1923 då pastoratet splittrades och Tyresö församling kom att tillhöra Saltsjöbadens pastorat. Sedan 1944 har Tyresö utgjort ett enförsamlingspastorat.

Det är okänt hur länge Tyresö varit ett bebott herresäte. Ägarlängden sträcker sig dock tillbaka till 1300-talets mitt. Den förste kände ägaren till Tyresö var lagmannen i Södermanland, riddaren Erensisle Nilsson av Hammersta, tillhörande ätten Natt och Dag. Herresätet var på medeltiden förlagt till vad som kallas Lilla Tyresö, där även ett gårdskapell fanns. Efter en brand 1613 återuppfördes Tyresö gård, en tegelbyggnad, på den medeltida stengrunden. En ny epok för Tyresö inleddes då friherre Gabriel Oxenstierna genom arv förvärvat Tyresö gård efter sin mor 1624. Han hade redan före moderns död, 1620, påbörjat byggnadsverksamhe-

ten med att uppföra ett nytt slott. Tyresö slott stod klart 1636.

Genom byggnadsverksamheten och de industriella anläggningar som kom till stånd tack vare strömmen vid Tyresöfallen, såsom pappersbruk, kvarn och stångjärnshammare, ökade befolkningen avsevärt i Tyresö under 1620-talet. Behovet av en gudstjänstlokal växte och ett kapell inreddes enligt traditionen i en tegelbyggnad nordost om slottet. Byggnaden, som därefter ska ha använts som stall, tjänar idag som föråd.

1633 bildade Tyresö med omnejd egen socken. Vid första sockenstämman konstaterades att det fanns ett stort behov av en egen begravningsplats. Inte långt senare skänkte Gabriel Oxenstierna mark till en ny kyrkogård och den kyrka som han lät bygga på egen bekostnad. Kyrkan skulle tjäna som slotts- och gravkyrka för ägarna till slottet, men också som församlingskyrka. Församlingsborna stödde bygget med arbetsinsatser. Samarbetet synliggjordes i **bogårdsmuren** från 1646, där man har murat nischer med gårdarnas namn inristade.

Kyrkobygget sattes igång 1638 och pågick under två år. Vid kyrkans invigning den 9 mars 1641 begravdes även dess **patronus** Gabriel Oxenstierna. Invigningen och begravningen, som var mycket uppmärksam, tog sin början i Storkyrkan i Stockholm där cirka 2 000 gäster deltog.

BESKRIVNING

Omgivningen

Tyresö kyrka ligger på en halvö längst in i havsviken Kalvfjärden. Slottet är beläget sydost om kyrkan och väster om slottet och kyrkan rinner en å, Follbrinksströmmen (tidigare benämnd

Kåkbrinksströmmen), som avvattnar Fatburen och Albysjön. Strax väster om ån, nära dess utlopp, ligger lilla Tyresö, som i äldre tid var omflutet av vatten. Här låg en äldre Tyresö gård, föregångaren till slottet. Nedanför slottet, åt sjösidan, utbreder sig en engelsk park. I norr finns en handelsträdgård med växthus och trädgårdsmästarbostad. Den inre delen av Kalvfjärden domineras i dag av villabebyggelse för åretruntboende.

Cirka 600 meter nordost om kyrkan ligger den tidigare prästgården, uppförd 1939. Vid Brakmarsvägens anslutning till Tyresövägen ligger en äldre ekonomibyggnad som sedan 2006 används av kyrkogårdsförvaltningen. Ett nytt församlingshem med lokaler för barn- och körverksamhet, bestående av två sammanbyggda byggnader, ligger cirka 200 meter väster om kyrkan på Kyrkvägen och uppfördes under åren 2005–2006.

Kyrkomiljön

Kyrkan med omgivande kyrkogård är relativt högt belägen i det kuperade landskapet. Den femkantiga kyrkogården är relativt plan, men utanför **bogårdsmuren** sluttar marken svagt mot söder och brant mot norr. Kyrkan är belägen i kyrkogårdens norra del.

Kyrkogården omgärdas av en två meter hög **bogårdsmur**. I nordöstra hörnet ligger ett **bårhus** och norr om kyrkan, i direkt anslutning till denna, samlingslokal och personalutrymmen. Kyrkogården är indelad i två kvarter söder om kyrkan, samt en cirka 3,5 meter bred remsa med gravplatser längs östra, södra och västra sidorna av **bogården**. I söder intill kyrkan finns ett fåtal gravvårdar bevarade från 1800-talets senare del.

Kyrkogården med den omgärdande muren. I bakgrunden skymtar Tyresö slott.

Bogårdsmuren är uppförd i tegel och vittrappad med överkragat, putsat takparti, täckt med enkupigt tegel. På västra delen av sydsidan finns ringar för fastbindning av hästar. I murens insida finns 58 **stickbågiga** nischer. De sexton nischerna på sydsidan har inmurade röda sandstensplattor med inristadegårdsnamn. **Bogården** har två ingångar, en i söder och en i väster. Från den södra leder en allé upp till slottet. Porten flankeras av kvadratiska hörnstolpar med rester av en infälld sandstensportal. På grindstolparna sitter Oxenstiernas och de la Gardies vapensköldar. I båda ingångarna sitter svarta smidesgrindar.

På en höjd norr om den muromgärdade kyrkogården har en ny begravningsplats anlagts med minneslund och urngravplatser.

Kyrkobyggnaden

Tyresö kyrka är en **salkyrka**, bestående av västtorn och ett **långhus** som saknar gräns mot det tresidiga **kor**et. Västtornet är något smalare än kyrkan i övrigt. På sydsidan, i vinkeln mellan torn och **långhus** finns ett litet runt trapptorn med trappa till läktare och vind.

Kyrkobyggnaden från väster.

Exteriör

Kyrkan är uppförd av rött tegel i **renässansförband** som bildar ett regelbundet rutmönster. Runt kyrkan löper en sockel av släthuggen granit med överliggande skråkant i sandsten. Kyrkobyggnaden har **strävpelare** med dekorativt utformade, svartmålade **ankarjärn** i alla väderstreck. Fasaderna, liksom även västtorn och trapptorn, avslutas uppåt av en profilerad list samt en profilerad takfotlist.

Kyrkan har två ingångar, huvudingången i väster och en mindre ingång i söder. Båda är försedda med rundbågiga skulpturala sandstensportaler, utförda av inflyttade mästare. Sydportalen är ursprunglig och huggen av den

namnkunnige bildhuggaren Jost Henne, som även är upphovsman till Tyska kyrkans portal från 1643. I alliansvapnet ovanför dörren ingår Oxenstiernas andra hustrus, Maria Sofia de la Gardie, vapen. Den västra portalen, kyrkans nuvarande huvudentré, tillkom 1646 och är utförd av en annan framstående skulptör vid namn Didrik Blume. Han har också huggit tavlorna i **bogårdsmurens** södra portal. Den södra portalen är försedd med en enkel inåtgående bräddörr som utvändigt är klädd med kopparplåt. Den västra portalen är försedd med ett utåtgående dörrpar av bräder. Dörrbladen är utvändigt klädda med kopparplåt. I det norra dörrbladet finns en liten dörr.

Kyrkan har höga spetsbågiga fönsteröppningar med spröjsverk i huggen sandsten, vilket delar in öppningarna i tre **lansetter** som avslutas av en rundel upptill. Småspröjsade bågar av ek är sammanlänkade på höjden och målade i en grågrön färg.

Kyrkan är täckt med **sadeltak** som är **valmat** åt öster. Den låga pyramidformade tornhuven i två avsatser tillkom 1740 då ursprungligt tak och den rikt profilerade höga tornspiran brann ner. Tornhuven kröns av en tupp av svartmålad plåt. Takbeklädnaden består av tjärade furuspån från en renovering 1952.

Kyrkan har en låg tillbyggnad åt norr från 1977. Den ligger i direkt anslutning till **bogårdsmuren**, är sammanbyggd med **sakristian** och sedan 1999 även sammanbyggd med **bårhuset**. Tillbyggnaden är liksom **bogårdsmuren** spritputsad, vitmålad och täckt med ett lågt tegeltäckt **sadeltak**. **Bårhuset** är från 1933, femkantigt med spritputsade fasader och glaserat tegel som taktäckning.

Interiör

Kyrkans golv är lagt med röda och grå kalkstensplattor utom i bänkkvarteren där det ligger trägolv från 1933. I golvet ligger ett flertal nedsänkta gravhällar, likaså i kalksten av vilka en del har inskriptioner. Väggar och valv i kyrkorummet är putsade och vitkalkade. Thomas Målare var den som först vitlimmade kyrkan 1640. Den vitrappade interiören delas upp i fyra **valvtravéer**. De två östra **valvtravéerna**, som utgörs av **korvalv** och **långhusets** östra valv, är **stjärnvalv**. **Långhusets** västra valv är åttadelat och tornvalvet är kryssvalvt. Valven bärs upp av kolonner som bl a kröns med Oxenstiernas och de la Gardies vapen. Valvstrålarna är uppbyggda av tunna profilerade ribbor av formtegel, vilka ursprungligen var målade i grått.

Fönstren är försedda med gråmålade innerbågar från 1930-talet. Dörrarna till **sakristian** och sydportalen är invändigt målade i gulockra med svarta bandgångjärn och västportalens dörrar är invändigt målade i en grågrön kulör. Från **långhuset** till trappornet finns en rundbågig dörröppning försedd med en vitmålad bräddörr.

Kyrkans slutna bänkinredning med profilerade listverk och stiliserad bladdekor i nedsänkt relief är tillverkad av Mäster Melcherdt vid kyr-

Kyrkorummet från väster.

Predikstolen med ornamentik i **intarsia** är ett vackert exempel på tidens hantverksskicklighet. Den är tillverkad av Mäster Melcherdt vid kyrkans tillkomst.

kans tillkomst. Melcherdt var i Oxenstiernas tjänst under hela 1630-talet och har även tillverkat kyrkans predikstol. Med sin ornamentik i **intarsia** är den ett vackert exempel på tidens hantverksskicklighet. Predikstolen fick sin plats i kyrkan 1640 och tillverkades av Melcherdt 1639.

Orgelläktaren har liggande fyllningar i läktarbarriären och bärs upp av enkla fyrkantiga pelare som uppåt avslutas med profilerade lister. Orgelläktaren tillkom 1842 då den ersatte den ursprungliga läktaren. Även orgeln är från 1842. Den är tillverkad av orgelbyggaren Per Zacharias Strand i Stockholm. Läktarbarriär och orgelfasad, vilka genomgått ett flertal ombyggnader, är målade i ljusgrått med detaljer och listverk i guld. Den 19-stämmiga orgeln har även den byggts om och utökats, senast 1965 av Åkerman & Lund i Knivsta.

I väst tillfogades kyrkorummet ett vindfång 1905. Det har vitmålade träfyllningar nedtill och småspröjsat glas upptill, för närvarande försatta med garderober. Dörren i vindfånget till kyrkorummet utgörs av en trefyllnings pardörr

Kyrkorummet från öster.

med dörröverstycke försett med dekor och listverk i **jugendstil**.

Det Oxenstiernska gravvalvet är ett kryssvälvat rum under **högkoret**. Nedgång sker genom en lucka, en kalkstenshäll med järnringar, mitt för altaret. I gravvalvet finns sex kistor av normal storlek och en barnkista.

I tornet hänger två klockor, vilka tillverkades av malmen från de två klockor som skadades i branden 1740. Klockorna tillverkades av Johan Fahlsten och uppsattes 1750.

Övriga inventarier

I **koret** hänger ett **begravningsvapen** som vid Oxenstiernas begravning bars från Stockholm

till Tyresö. Ovanför **sakristidörren**, på den norra väggen, hänger ett **epitafium** över Oxenstierna. Det var ursprungligen en altartavla, som troligen blev svenskt krigsbyte, möjligen från Polen på 1620-talet. Nedtill finns ett sekundärt porträtt av Oxenstierna, målat av Cornelius Arendtz.

I **koret** står det Oxenstiernska gravmonumentet, ett s k **tumbaepitafium**, troligen utfört i Hamburg hos bildhuggaren Heinrich Wilhelm (verksam i Sverige från 1647 till sin död 1652) under 1600-talets början. På **tumbans** lock av svart marmor, ovanför alliansvapnet, vilar två vita marmorskulpturer som föreställer Gabriel Oxenstierna och hans första hustru Märta Agneta Bielke.

Det Oxenstiernska gravmonumentet i marmor.

I likhet med **epitafiet** på norra väggen är sannolikt även altarpupsatsen ett krigsbyte från Polen. Den är rikt skulpterad och på sockeln återfinns de båda makarnas vapen. Altarpupsatsen omfattar två målningar; dels Josefs dröm om flykten till Egypten, dels en martyrszen där biskop Stanislaus mördas framför sitt altare. Altarpupsatsen är signerad 1613 och skänktes av Gabriel Oxenstierna till Tyresö kapell 1633. **Altarringen** är halvcirkelformad och har gråmarmorade **balusterdockor** och röd sammet på knäfallet. Altarringen sattes upp 1877 då den ersatte ett ursprungligt **korskrank**.

I kyrkan finns även en serie om sju målningar (ursprungligen åtta) daterade till omkring 1700 som är placerade i **långhusets** västra del. Bilderna som ursprungligen var uppsatta i **koret**, föreställer Frambärandet i templet, Jesu dop, Nattvarden, Jesus i Getsemane, Ecce Homo, Korsfästelsen och Uppståndelsen. Målningarna skänktes till kyrkan 1722 av Maria Gustava Gyllenstierna.

På den norra väggen sitter en tavla med en allegorisk framställning av Jesus på korset, inramad av bilderna av tretton personer, vilka är knutna till passionsdramat. Tavlan dateras till omkring 1700 och skänktes till kyrkan 1724 av bröderna Abraham och Carl Grill, patroner vid oljebruket i Tyresö.

I en monter i västra delen av kyrkan står en skeppsmodell i trä från 1620–1630-talet. Modellen, som föreställer ett medelstort **örlogsfartyg**, är Sveriges äldsta **fregattriggade** fartygsmodell och troligen den enda modell i världen från denna tid som har kvar sin ursprungliga **tackling**.

Kyrkans dopfunt är ett arbete i sandsten som tillsammans med ett dopfat i mässing skänktes till kyrkan av Anna von Staden 1653.

Kyrkan äger ett antal silverföremål från

1600- och 1700-talen, varav en del har deponerats på Historiska museet. Av kyrkans ljusredskap kan en ljuskrona i mässing nämnas. Den är tillverkad 1635 och skänktes till kyrkan av Maria Sofia de la Gardie 1666. Från 1600-talet finns även två par ljusstakar i silver. Kyrkan har ett omfattande textilförråd från 1600- och 1700-talen. En del av textilierna har deponerats på Historiska museet, men kvar i kyrkan finns bl a en **brudpäll** av rött atlassiden med guldbroderier i relief från 1600-talet.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Tyresö kyrka är ett unikt och välbevarat exempel på de få kyrkobyggnader som uppfördes i landet och inom hela Östersjöområdet under **stormaktstiden**.

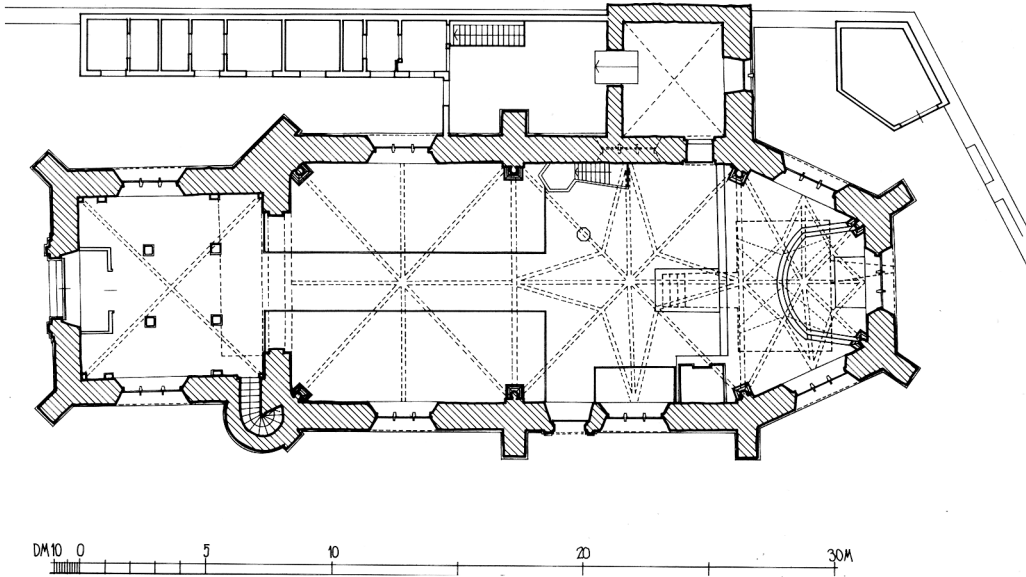
Kyrkans karaktär ansluter sig till **den baltiska tegelgotiken**, vars dominerande område sträckte sig från Nederländerna till Baltikum och omfattade även södra Skandinavien. Kyrkan utgör ett tydligt exempel på den begynnande **stormaktstidens** arkitektur och bär drag av såväl **gotik** som **renässans**. Traditionen från **sengotiken** fullföljs i byggnadens planlösning, utformad som en **salkyrka** och dess spetsbågiga fönster, yttre **strävpelare** och västtorn. De stora dekorativa elementen såsom **murförband** och tidigare tornspira tillhör **renässansen** medan sandstensportalerna präglas av **barockens** dekorativa element. Särskilt intressant är kyrkans starka koppling till godset som kombinerad socken- och gravkyrka, vilket gett avtryck i kyrkans interiör genom gravmonument och **epitafium** över Oxenstierna.

Interiört präglas kyrkan av den sammanhållna inredningen som består av bänkar, predikstol, altaruppsats, dopfunt, **epitafier** och gravminnen från kyrkans byggnadstid. Ett par tydliga årsringar i kyrkorummets västra del utgörs av orgelläktare och orgelfasad från 1842 i **empirstil** och vindfång med fyllningsdörrar och halvmåneformat dörröverstycke från 1905 i **jugendstil**.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkobyggnaden som helhet med dess oförändrade plan och dess välbevarade exteriör och interiör är ett representativt exempel på **stormaktstidens** kyrkobyggnadskonst inom Östersjöområdet och utgör ett omistligt kulturarv
- kyrkans sandstensportaler
- kyrkans ursprungliga inredning, såsom den slutna bänkinredningen och predikstolen med dekor i **intarsia**
- bevarade gravminnen och **epitafier** är värdefulla för förståelsen av kyrkans historia som kombinerad socken- och gravkyrka
- inventarier från föregående kapell, såsom altaruppsatsen, är värdefulla för församlingens kyrkohistoria. Altaruppsatsen är även värdefull ur ett konsthistoriskt perspektiv och som exempel på krigsbyte under **stormaktstiden**
- kyrkans skeppsmodell
- kyrkan och kyrkogården med omgivande **borgårdsmur** ingår i ett större sammanhang som även innefattar omgivningen med Tyresö slott och slottspark.

ORIENTERINGSPLAN

Plan över kyrkan ur Sveriges kyrkor, Södermanland, Tyresö kyrka.

Situationsplan saknas.

KRONOLOGI

Årtal	Händelse	Källa
1638–1640	Kyrkan uppförs.	Flodin 1979
1641	Kyrkan invigs den 9 mars samtidigt med Gabriel Oxenstiernas begravning. Åren närmast efter invigningen fortsätter arbetet med spånläggning och tjärande av taket. Gabriel Oxenstiernas epitafium sätts upp i kyrkan 1641. Arbetet är troligen ett polskt krigsbyte, utfört omkring 1620. Oxenstiernas porträtt är målat av Cornelius Arendtz 1640, sekundärt insatt.	dito
1646	Bogårdsmuren uppförs.	dito
1653	Dopfunt av sandsten skänks till kyrkan av Anna von Staden.	dito
1730-talet	Omfattande takarbeten. Spåntaken läggs om och tornspiran kläs med förtent bleck.	dito
1740	Åskan slår ner i tornet, vilket leder till en omfattande brand då både tak och tornspira brinner ned. Kyrkan täcks därefter med ett provisoriskt brädtak.	dito
1748	Omfattande reparation av kyrkan. Kyrkan får nytt taklag och tornspira vilka hade förstörts vid branden 1740. Exteriört rappas och rödfärgas kyrkans fasader. Interiör vitlimmas väggar och valv. Malmen från de två brandskadade kyrkklockorna återanvänds vid tillverkningen av två nya klockor. Dessa tillverkas av Johan Fahlsten och sätts upp 1750. Bogårdsmuren lagas, rappas, beläggs med brädtak samt vitlimmas på insidan.	dito
1842	Nuvarande orgelläktare uppförs efter ritningar av R Brouhn vid Kungl Överintendentsämbetet. Läktaren ersätter den ursprungliga läktaren, vilken var tillverkad av Mäster Melcherdt. Vid tillfället tillkommer även orgeln, byggd av orgelbyggare Per Zacharias Strand, Stockholm.	dito
1844	Öppna kyrkbänkar tillkommer längst bak i kyrkorummet, under läktaren.	dito
1859	Fönstren repareras nödortfigt och förses med fönsterbleck av plåt.	dito
1866	Ursprungliga blyinfattade fönsterbågar ersätts med nya träbågar. Ett par strävpelare på kyrkans norra sida repareras. Kyrkan vitlimmas invändigt och färgen på valvstrålarna förbättras.	dito

Årtal	Händelse	Källa
1870	Ny predikstol ersätter ursprunglig (den ursprungliga kom att förvaras i kyrkan). Den nya predikstolen skänktes till kyrkan av Carl Fredrik Scheffer.	Flodin 1979
1877	Nuvarande altarring med balusterdockor ersätter äldre korskrank .	dito
1897	Renovering av kyrkan enligt förslag utfört av arkitekten Isak Gustaf Clason. Exteriört: Sex av kyrkans strävpelare bilas ner och muras om. Strävpelarna täcks med kopparplåt. Kyrkan förses med takrännor och solbänkar av koppar. Mot tornet läggs vinkelplåt. Interiört: Sakristian får nytt golv, ny kakelugn, fönster med galler och fönsterbleck av kopparplåt. Samma år repareras bogårdsmuren .	dito
1905	Centralvärme införs i kyrkan och pannrummet närmast väster om sakristian tillkommer. En hög skorsten på kyrkans norra takfall byggs efter ritningar av arkitekt Fredrik Falkenberg. Falkenberg gjorde även ritningen till vindfånget i väster, uppfört samma år.	dito
1910-tal	De sex främsta bänkraderna på norra sidan tas bort.	dito
1913	Den ursprungliga predikstolen lagas och sätts åter upp i kyrkan där den ersätter 1870 års predikstol som hade fuktskador.	dito
1932	Ombyggnad av orgeln enligt förslag utarbetat av professor Oskar Lindberg. Orgelfasaden flyttas bl a bakåt och kompletteras med ett sockelparti.	dito
1933	Renovering av kyrkan under ledning av Erik Fant. Denna innebär en total renovering av kyrkobyggnaden och inventarierna, dock utan att interiören förändras nämnvärt. Exteriört: Lagning av murpelaren väster om entrén, lagning av kopparplåt på dörrarna, utbyte av ruttna takbräder och spån, tjärstrykning av taket, reparation av murlisten under takfoten. En brandlucka tas upp i norra takfallet. Interiört: Nytt trägolv läggs i bänkkvarteren och kalkstensgolvet i kyrkorummet justeras och kompletteras. Bänkarna ändras så de blir bredare och bekvämare. Bänkkvarteret med fyra herrskapsbänkar på sydsidan tas bort, utom en bänk (nuvarande kyrkvärdsbänk). En dörr med bild av en grip i intarsia inom en profilerad ram sätts in. Dörren kan ha tillhört den prästbänk som Melcherdt gjorde till kapellet 1629. Oljefärgen på bänkinredningen lutas bort. Väggar och valv kalkas i en svagt grågrön färg. Altare tillkommer i sakristian , panel tillkommer vid predikstolstrappan, radiatorerna kläs in, nya ständare för nummertavlorna monteras. Snickerierna (läktare, vindfång och skåp) bättras, fönsterbågar målas.	dito

Årtal	Händelse	Källa
1933	Konservatorsarbeten utförs av konservator Alfred Nilsson och omfattar följande inventarier: predikstol, altarring, altarpopsats, Oxenstiernas epitafium , begravningsvapen, fyra oljemålningar, Oxenstiernska gravmonumentet, dopfunten och portalerna. Oxenstiernska gravvalvet rustas upp och förses med ny dörr. Ett nytt bårhus uppförs vid kyrkogårdens nordöstra hörn. Bogårdsmuren lagas.	Flodin 1979
1939	Prästgården eller kyrkoherdebostället uppförs efter ritningar av arkitekt K M Westerberg.	dito
1952	Kyrkans tak läggs om med nya furuspån. Skadade delar av takstolar och underpanel byts ut.	ATA
1956	Omplacering av några gravhällar i stengolvet.	Flodin 1979
1965	Ombyggnad av orgeln enligt förslag av domkyrkoorganisten Gotthard Arnér.	dito
1969	Restaurering av sydportalen utförs av stuckatör och bildhuggare B Videlius. Reparation av bogårdsmuren .	ATA
1971	Restaurering av västportalen utförs av stuckatör och bildhuggare B Videlius. Plåttäckning tillkommer över portaler, hängränna monteras under takfoten på tornets västfasad (ovanför västportalen).	dito
1977–1978	Ombyggnad och restaurering av kyrkan efter förslag upprättat av ingenjör Ture Jangvik, K-Konsult, Linköping. De yttre arbetena omfattas av en tillbyggnad mot norr för skrudkammare, förråds- och hygienutrymmen. Skorstenen rivs och skadat tegel i fasaderna ersätts med nytt, taklist lagas, ny kopparavtäckning på stråvpelare, skyddsplåtar av bly på syd- och västportalen. Interiört: Trägolven i bänkkvarteren slipas och kalkstensgolvet ses över och foglagas. Väggar och valv lagas och kalkas om med vit, obruten gotlandskalk efter att befintliga färgskikt tagits bort. Lagning av predikstol och bänkar. Konservator ser över och restaurerar och konserverar epitafier , målningar, skulpturer. Konservator Lars Göthberg, Tullinge, svarar för restaureringsarbeten av inventarier. Kyrkan ljusredskap renoveras och förses med ny el. Ny värmeanläggning med elektriska radiatorer installeras i kyrkan.	ATA, Flodin 1979
1982	Konservering av västportalen, Restaurator. 1971-års restaureringsinsats, då västportalen bl a lagades, döms ut och ersätts med nya material.	ATA

Årtal	Händelse	Källa
1989	Kyrkorummet brandanpassas.	ATA
1991	Restaurering av syd- och västportaler och reliefer i grindstolparna. Arbetena utförs på initiativ och bekostnad av Riksantikvarieämbetets stenkonservatorer.	dito
1992	Kororgel tillkommer.	dito
1995	Ny begravningsplats nordväst om kyrkan invigs 23 september 1995.	Muntligt församlingen
1997	Restaurering av bogårdsmuren .	SLM
2002	Om- och tillbyggnad av sidofunktionsutrymmen från 1977 enligt förslag utarbetat av arkitekt Jan Lisinski.	dito
2003–2007	Förrådsutrymmen tillkommer längst bak i kyrkorummet på ömse sidor om vindfånget. Votivskeppet placeras i en monter i kyrkans nordvästra del. Kontrollplats för ljud och ljus tillkommer längst bak i kyrkans nordöstra del. AIX arkitekter utformar förslaget.	dito
2005–2007	Fönsterrenovering.	dito
2005–2006	Församlingshem samt lokaler för barn- och körverksamhet uppförs och består av två sammanbyggda byggnader cirka 200 meter väster om kyrkan på Kyrkvägen. Byggnaderna invigs den 9 april 2006 av biskop Caroline Krook. Ekonomibygnad vid Brakmarsvägen renoveras och tas i bruk för begravnings- och kyrkogårdsverksamhet.	dito

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet
Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet
SLM Stockholms läns museum, arkivet

- Bonnier, Ann Catherine, *Kyrkorna berättar*,
Uppsala 1987
Boethius, Ulf, *Vägvisare till kyrkorna i Stock-
holms län*, Uddevalla 1980
Bratt, Peter, *Tyresö, kulturhistoriska miljöer*,
Uddevalla 1989
Flodin, Barbro, Tyresö kyrka, *Sveriges kyrkor
Södermanland*, band III:3, Stockholm 1979
Nilsson, Christina, *Kyrkguiden, Vägledning till
kyrkorna i Stockholms stift*, Stockholm 2001
Schnell, Ivar, *Kyrkorna i Södermanland*, Nykö-
ping 1965
Svenskt ortnamnslexikon, Språk- och folkmin-
nesinstitutet, Uppsala 2003